

УДК
[37.091.12:001.89]:005.336.2(06)

Міністерство освіти і науки України

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Навчально-науковий центр
«Інститут післядипломної освіти та курсової підготовки»
Навчально-науковий інститут фізичної культури, спорту і здоров'я
Кафедра анатомії, фізіології та фізичної реабілітації

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ СТАЖУВАННЯ

**ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ І НАУКОВО-
ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
ОРТОПЕДАГОГІВ, РЕАБІЛТОЛОГІВ ТА
ПСИХОЛОГІВ**

Черкаси, Україна 23 січня – 10 лютого 2023 р.

Збірник наукових праць

Науково-педагогічне стажування «Формування освітніх і науково-дослідницьких компетентностей у підготовці майбутніх ортопедагогів, реабілітологів та психологів»: Черкаси, Україна 23 січня – 10 лютого 2023 р. - 66 с.

Організаційний комітет

Ілюха Лідія Михайлівна – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Юхименко Лілія Іванівна - доктор біологічних наук, доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Лизогуб Володимир Сергійович - доктор біологічних наук, професор кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Коваленко Станіслав Олександрович - доктор біологічних наук, професор кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Хоменко Сергій Миколайович – кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

**ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО
СУПРОВОДУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В
УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

Геращенко Світлана Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології факультету спеціальної та інклюзивної освіти

Крищенко Марина Іванівна - здобувач другого (магістерського) рівня освіти кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології факультету спеціальної та інклюзивної освіти

Відповідно до сучасних умов навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами та Концепції нової української школи, інклюзивна форма навчання передбачає пошук нових підходів до навчального процесу, який буде більш гнучким для задоволення різноманітних потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку. А. Колупаєва, С. Шевченко, Н. Шматко, М. Чайковський та інші у своїх дослідженнях дотримуються думки, що надання освітніх послуг учням з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивної освіти передбачає постійний пошук спеціальних, ефективних підходів до навчального процесу, який буде більш гнучким для задоволення освітньо-виховних потреб учнів з інтелектуальними порушеннями і дозволить сформувати в них стійкі знання уміння і навички які сприятимуть їх успішній соціалізації [5].

А. Обухівська зазначає, що метою психолого-педагогічного супроводу учнів з інтелектуальними порушеннями в загальноосвітніх та спеціальних закладах освіти є визначення особистісного потенціалу учня, зокрема: когнітивної сфери, сформованості мотивації до навчання; емоційно-вольової

сфери; творчого та інтелектуального потенціалу для реалізації запланованих спеціалістами дій щодо навчання; соціалізації та адаптації учнів з інтелектуальними порушеннями [4].

У Положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти зазначено, що психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів організації освітнього процесу та розвитку дитини, яка включає в себе надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг психологічної служби освітнього закладу, яка складається з таких компонентів: систематичний моніторинг медико-психологічного і психолого-педагогічного статусу дитини в динаміці її психічного розвитку; створення оптимальних соціально-психологічних умов щодо ефективного психічного розвитку дітей в соціумі; систематична психолого-педагогічна допомога учням з інтелектуальними порушеннями у вигляді консультування батьків та інших спеціалістів які взаємодіють з дитиною, психокорекція, психологічна підтримка ; систематична психологічна допомога батькам учнів з інтелектуальними порушеннями; – організація життєдіяльності учнів з інтелектуальними порушеннями в соціумі з урахуванням їх психічних та фізичних можливостей [3,4,5].

В. Кобильченко розглядає психолого-педагогічний супровід учнів з як інтегративну технологію, яка містить у собі два ключових компоненти: педагогічну підтримку дитини на певному етапі її розвитку й психологічну допомогу їй та її найближчому оточенню (дорослим суб'єктам супроводу) у подоланні особистісних та міжособистісних проблем і труднощів, які виникають на цьому шляху [1 ,2]. Психолого-педагогічний супровід учнів з інтелектуальними порушеннями – це пролонгований, динамічний процес, цілісна діяльність психологічної та педагогічної служби освітнього закладу, пріоритетним завданням якого є підвищення автономності і соціальної активності дітей, розвиток інтелектуальних процесів, формування ціннісних установок, що відповідають їх психічним і фізичним можливостям [1].

Пріоритетним завданнями психологічної служби освітнього закладу є актуалізація особистісного потенціалу розвитку учнів, зокрема, формування позитивних міжособистісних стосунків учнів з інтелектуальними порушеннями та їх однолітків у процесі освітньої інтеграції, а також систематична консультативно-просвітницька діяльність з батьками та педагогами щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, поведінки, профорієнтації та соціальної адаптації учнів з інтелектуальними порушеннями [5].

Результати вивчення науково-теоретичних та практичних джерел, а також нормативно-правової бази змісту і організації інклюзивної освіти в Україні, свідчать про те, що проблема інклюзії у навчанні та подальшої інтеграції людини у суспільство є актуальним питанням як для науковців так і для практичних працівників системи спеціальної та інклюзивної освіти. Але практичне впровадження інклюзивної освіти в Україні потребує удосконалення та розширення науково-методичних розробок щодо змісту і якості надання освітніх послуг учням з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного навчання, враховуючи психолого-педагогічні особливості учнів з інтелектуальними порушеннями [3].

Д. Шульженко звертає увагу на те, що основною метою інклюзивної освіти є досягнення якісних змін в особистісному розвитку дітей цієї категорії, а саме передбачається здійснення змін освітньої системи, а не дитини. На думку Д. Шульженко, інклюзивність не означає асиміляцію чи прагнення зробити всіх однаковими, її ключовий компонент - гнучкість, врахування особистісних характеристик, що визначають темп навчання кожної дитини. Педагогічна робота з дітьми, які мають психофізичні порушення, спрямовується передусім на максимальне становлення загальних соціально-адаптаційних можливостей, практичну підготовку до життєдіяльності у суспільстві, до самообслуговування, спілкування, адекватної соціальної допомоги. Знаючи освітні особливі проблеми дитини, необхідно модифікувати шкільне оточення таким чином, щоб воно було максимально прийнятне,

сприятливе для учнів з інтелектуальними порушеннями і ефективним для реалізації освітніх, розвивальних та виховних завдань .

На пошук ефективних шляхів вирішення питання якості освітніх послуг учням з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивної освіти мають бути спрямовані наукові дослідження і практична діяльність освітніх установ, щоб дійсно забезпечити реалізацію права кожної дитини на якісну освіту, тобто: на сформованість таких компетентностей (знань, умінь, особистісних якостей), які необхідні для успішної соціалізації особистості (в різних сферах діяльності), з оптимістичним урахуванням її реальних можливостей.

М. Шеремет зазначає, що на сучасному етапі необхідно науково-обгрунтоване дослідження, яке дозволить, на основі експериментальних даних, визначити систему показників успішної інтеграції учнів з інтелектуальними порушеннями в масовий загальноосвітній заклад.

Теоретичний аналіз літератури із проблеми психолого-педагогічного супроводу показав, що організація психолого-педагогічного супроводу учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивної освіти за дотримання всіх умов організації сприяє адаптації та взаємодії дитини із соціальним середовищем [2].

Метою психолого-педагогічного супроводу учнів з інтелектуальними порушеннями у нашому дослідженні є створення умов для оптимального переходу учнів до навчальної діяльності. Особливості учнів з інтелектуальними порушеннями, насамперед, зумовлені біологічними факторами, які є причиною порушення взаємодії з навколишнім світом, що призводить до виникнення відхилень в її психічному розвитку. Внаслідок цього в учнів проявляється недостатня сформованість психологічних передумов щодо оволодіння повноцінними навичками навчальної діяльності, а саме: труднощі формування навчальних знань , умінь та навичок (планування майбутньої роботи, визначення шляхів і засобів досягнення результатів) [3,4 ,5].

Психолого-педагогічний супровід включення учнів з інтелектуальними

порушеннями в інклюзивне освітнє середовище передбачає адаптацію та модифікацію освітніх та інших соціально-психологічних навантажень, які мають бути оптимальні і достатні для різнобічного повноцінного розвитку учнів та не виходити за межі як реальних можливостей учня, так і не перевищувати індивідуально допустимі навантаження для даної категорії учнів. Саме у процесі психолого-педагогічного супроводу передбачено структуровану діяльність психолога і педагога щодо забезпечення психолого-педагогічних умов успішного навчання дитини в умовах шкільної взаємодії, метою якої є створення об'єктивного середовища для максимального особистісного розвитку і навчання дитини з інтелектуальними порушеннями [2].

Діяльність шкільної команди із забезпечення психолого-педагогічного супроводу учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного освітнього закладу передбачає відповідну етапність. М. Семаго у своїх дослідженнях визначає такі етапи проведення психолого-педагогічного супроводу: - початковий етап психолого-педагогічного супроводу, якій спрямований на встановлення контакту з усіма учасниками супроводу дитини, здійснення аналізу актуальних ресурсів освітнього навчального закладу відповідно до рекомендацій, наданих інклюзивно-ресурсним центром (наприклад, потреба у супроводі тьютора, напрямки корекційної роботи, рекомендований режим занять і консультацій, позашкільний фаховий супровід, додаткове спеціальне обладнання тощо), а також визначення обсягу роботи і послідовності процесу супроводу, підготувати необхідну документацію та скласти графік роботи [5]. Результатом початкового етапу є колегіальне обговорення отриманих, у ході проведення індивідуальних фахових обстежень даних. Наступний етап передбачає розробку рекомендацій та визначенням змісту індивідуальної освітньої програми відповідно до отриманих на початковому етапі даних. У разі суперечності думок фахівців і неможливості дійти єдиного фахового рішення щодо подальшого освітньо-соціального маршруту учня, шкільний консиліум має право звернутися за рекомендаціями

до фахівців інклюзивно-ресурсного центру [5].

Після ухвалення шкільним консилиумом єдиного рішення щодо напрямків індивідуалізації освітньої програми у відповідності з особливостями і можливостями дитини, а також визначення необхідних на даному етапі спеціальних корекційних і психокорекційних впливів, форми і частоти їх впровадження (із дотриманням принципу комплексності) розпочинається етап реалізації індивідуальної освітньої програми, що включає у себе корекційні і розвиткові заняття фахівців супроводу або залучення спеціальної корекційно-розвиткової допомоги безпосередньо у процес навчання та виховання (тобто реалізація усіх складових елементів, які визначають психолого-педагогічний супровід дитини з інтелектуальними порушеннями).

Своєрідним закінченням етапу реалізації індивідуальної освітньої програми є динамічне/підсумкове обстеження – оцінювання стану дитини після закінчення циклу корекційно-розвиткової роботи у межах індивідуальної освітньої програми (висновок фахівців з оцінки динаміки розвитку та адаптації дитини) [2].

Отже, що поданий алгоритм організації психолого-педагогічного супроводу не відображає усю специфіку даного виду фахової допомоги учням з інтелектуальними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивною формою навчання, слід пам'ятати, що психолого-педагогічного супроводу потребує не тільки учень з інтелектуальними порушеннями, яка «включається» у загальноосвітнє середовище, а й усі учасники інклюзивного освітнього процесу. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушенням інтелектуального розвитку в закладі освіти спрямований на забезпечення розвитку та навчання дітей в умовах освітньої установи та підвищення їхніх адаптаційних можливостей, що сприятиме в подальшому успішній інтеграції в суспільство [1,4,5]. Обов'язковою умовою психолого-педагогічного супроводу дітей є створення спеціального освітнього простору, що передбачає наявність корекційно-розвиткової інфраструктури закладу, кваліфікованих кадрів, які володіють спеціальними методами і технологіями

корекційно -розвивального навчання і виховання [4].

Основним завданням психолого-педагогічного супроводу дитини з інтелектуальними порушеннями є реалізацію корекційних завдань у навчально-виховному процесі, а саме: проведення корекційно-розвиткових занять фахівцями з використанням сучасних психокорекційних технологій; включення спеціальних засобів корекції, психокорекції, абілітації та реабілітації у навчально-виховний процес та у режим дня; залучення батьків та інших учасників навчально -виховного процесу (педагогів, однокласників та їх батьків) до виконання рекомендацій фахівців щодо психокорекційного та корекційно-реабілітаційного впливу на учня.

Така робота повинна бути спрямована на створення умов, що забезпечують підвищення автономності та соціальної активності учня з інтелектуальними порушеннями та усіх учасників освітнього процесу, формування ціннісних установок, відповідних психічним і фізичним можливостям учня з інтелектуальними порушеннями. Саме психолого-педагогічний супровід є невід'ємною частиною успішної інтеграції дитини в соціум і передбачає тривалий та складний процес. Поруч з цим, психолого -педагогічний супровід не повинен обмежуватись лише консультуванням та проведенням корекційних занять. Психолого-педагогічний супровід має здійснюватися за наступними напрямками: формування готовності дитини до взаємодії в колективі з однолітками ; соціально-психологічну адаптацію учня з інтелектуальними порушеннями та його однокласників; організацію предметно-просторового розвивального оточення, що передбачає вікові та індивідуальні особливості дитини; розроблення індивідуального освітнього маршруту з урахуванням особливостей розвитку учня з інтелектуальними порушеннями; розроблення перспективного планування особистісного розвитку учня з інтелектуальними порушеннями, що включає в себе загальноосвітні та корекційні завдання; моніторинг психосоціального розвитку учня в класному колективі. Важлива роль у забезпеченні оптимальних умов розвитку та навчання школяра з інтелектуальними порушеннями у

загальноосвітньому навчальному закладі належить психологу та вчителю-дефектологу, які здійснюють психолого-педагогічний супровід навчання за визначеними напрямками.

Отже, психолого-педагогічний супровід учня з інтелектуальними порушеннями - це система заходів, спрямованих на створення максимально комфортних умов перебування дитини у закладах освіти, які дають змогу повною мірою реалізувати здібності дитини, сформувати успішність, адекватну самооцінку та прагнення до самореалізації.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Ю., Коваленко О. Досвід інклюзивного процесу освіти у Німеччині . Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців : зб. тез доповіді мат-лів VI Міжн . заочної наук.-практ. конф. студентів та молодих учених (20 березня 2019 р., м. Суми). Суми :Вид-во СумДПУ імені А.С . Макаренка, 2019. С. 20–23.
2. Гаврилов О .В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009 . 308 с.
3. Данілавічюте Е.А. Литовченко Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний посібник / за заг. ред. А.А. Колупаєвої . К.: Видавнича група «А. С. К», 2012 . 335 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Інноваційні технології в діяльності інклюзивно-ресурсного центру: метод. посіб . / авт. кол.; за. ред. А. Г. Обухівської , Т. Д. Ілляшенко. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 228 с.
5. Каменщук Т.Д. Основні психолого-педагогічні умови корекційної роботи з дітьми з порушеннями розумового розвитку . Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна , 1-2 травня 2020 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020 . Ч.І. 132 с. С. 125–128 .